

Apelul românilor din satul transilvănean Boholț la tezaurul arhivistic al Țării Românești (1833)¹

TUDOR MATEESCU

Valoarea probatorie a documentelor scrise a impus din cele mai vechi timpuri grija pentru păstrarea acestora, ca și căutarea lor, pe toate căile posibile, în caz de nevoie. Am arătat cu alt prilej cum, la 1839, românii din Mohu, de lângă Sibiu, aflați în proces cu sașii din câteva sate învecinate, care urmăreau să le cotopească pământurile „prin niște hîrtii după vremi neltite cu vicieșug”, trimiteau delegați la București pentru a găsi vreun act referitor la hotarele moșiei satului lor. Neavînd dovezi scrise pentru apărarea drepturilor lor și „nemaivînd într-altă parte nici o nădejde”, ei sperau să le afle la instituțiile păstrătoare de documente din Țara Românească, în primul rînd la Arhiva Statului. Jalba lor, impresionantă prin frumusețea limbajului și mai ales a sentimentelor pe care le exprimă, n-a putut avea, din păcate, un rezultat pozitiv, dar ea reflectă, în mod direct, un aspect interesant al legăturilor, niciodată întrerupte, dintre românii din Transilvania și cei din „țară”, speranța lor că singurul ajutor la nevoie îl vor putea găsi numai la frații de dincolo de munți¹.

A est caz nu a fost singular. De curînd ne-au căzut în mină două jalbe similare² ale locuitorilor din Boholț, sat mare românesc din Țara Făgărașului³. În martie 1833, așadar cu șase ani înaintea celor din Mohu, doi trimiși ai satului, Oprea Răcneală și Ion Găină, veneau la București, unde se adresau în scris Agenției austriece (K. K. = chezarocrâiască) cu rugămintea de a fi ajutați pentru găsirea în arhiva Mitropoliei Țării Românești a vreunui document referitor la moșia satului lor. Aveau neapărată nevoie de un astfel de act deoarece se aflau în proces cu sașii din satul vecin, Șoars, care vroiau să le cotopească pămîntul. Situația era așadar identică cu cea de care se vor izbi și românii din Mohu peste cîțiva ani. Sașii îi învinuiau că nu le sînt „cărțile de stăpînire bune”, urmînd să-i scoată „din tot hotarul afară” și să le cuprindă moșia care fusese a satului Boholț „din moși și strămoși”. În arhivele de la Alba Iulia (Bălgrad), unde merseseră în nădejdea că vor afla vreun hrisov care să-i ajute în pricina lor, nu găsiseră decît niște cîpii pe care, așa cum rezultă din jalbă, ei le utilizaseră deja. Primiseră învoire de la guberniul Transilvaniei, întărită și de

¹ Tudor Mateescu, *Un apel al unor români transilvăneni la tezaurul arhivistic al Țării Românești (1839)*, în *Ștefan Mateș la 85 de ani*, Cluj-Napoca, 1977, p. 153–155.

² Mulțumim și pe această cale colegului Marcel D. Ciucă pentru bunăvoința de a ne fi semnalat una din aceste două jalbe.

³ Pe la 1760–1762, satul Boholț (germ. *Buchholz*) era format din 232 de familii românești. [Virgil Ciobanu, *Statistica românilor ardeleni din anii 1760–1762*, în „Anuarul Institutului de istorie națională”, III (1924–1925), Cluj, 1926, p. 697].

curtea de la Viena, pentru a se adresa Mitropoliei de la București în vederea găsirii unor acte originale ⁴.

Această încercare a sătenilor din Boholț nu era lipsită de orice teimei iar speranța lor avea o anumită îndreptățire. Într-adevăr, la mitropolie exista o arhivă generală a țării ⁵, constituită poate încă din secolul al XVI-lea, în mod sigur de pe la mijlocul veacului următor, așa cum reiese dintr-un document din ianuarie 1652 ⁶. Acolo se depuneau actele de interes deosebit, atât ale statului, cât și ale particularilor ⁷, multe dintre ele fiind salvate astfel de la o pieire sigură. La 27 februarie 1825, mitropolitul Dionisie Lupu, aflat atunci în Transilvania, scria despre bunurile de preț ale Mitropoliei de la București: „odoarele și sineturile acesteia și „documenturile țarei”. Ele fuseseră în primejdie în cursul evenimentelor din 1821, de aceea mitropolitul luase cu sine o parte din ele, punându-le sub protecția guvernului Transilvaniei ⁸. În orice caz, existența unei arhive generale la Mitropolia Țării Românești era bine cunoscută peste munți, dovadă și faptul că românii din Boholț fuseseră sfătuiți să-și caute acolo actele doveditoare, chiar de către „vlădica” (episcopul catolic) de la Alba Iulia ⁹. Peste câțiva ani va fi cunoscută în Transilvania și existența instituției Arhivelor Statului de la București, înființată în 1831, la care vor apela, în același scop, românii din Mohu.¹⁰

La 13 martie 1833, Agenția austriacă trimitea, în original, jalba celor doi români din Boholț, făcută în numele întregului sat, la Logofeția Dreptății, cu rugămintea „de a pune princina această a jeluit ori<lor> în căzuta orînduială, unde se cuvine, spre a se căuta la sfînta mitropolie asemenea hrîsov” ¹¹. Peste cîteva zile, la 16 martie, Logofeția Dreptății trimitea o copie de pe această jalbă ocîrmuitorului mitropoliei ¹², rugîndu-l a face cuvenita „punere a cale” ¹³. În răspunsul acestuia, de la 20 martie 1833, se arăta însă că, cercetîndu-se „toate hrîsoavele și condicile vechi cîte să află în arhiva mitropolii, nu s-au găsit asemenea hrîsov pomenitor de ținutul Ardealului”. Interesantă este mențiunea următoare, deși fără legătură cu obiectul jalbei celor din Boholț: „Iar în hîrtille Mănăstiri<i> Tîsmeții s-au găsit niște hrîsoave ale lui Jicmon, craiul Ardealului și unul al lui Ștefan despot, precum și altul a<1> lui Ianoș, domnul Ardealului, și toate acestea pomenitoare numai de niște moșii ale acestii mănăstiri, care unile sint în Țara Sirbească și altele la Poarta de Her și acum nu să stăpînesc de

⁴ Arh. St. Buc., fond Logofeția Dreptății, dosar 8283/1833, f. 4. (Vezi anexa 1).

⁵ Arhian Sacerdoțeanu, *Arhiva generală la Mitropolie*, în „Revista Arhivelor”, VII (1947), nr. 2, p. 393–394.

⁶ Idem, *Unde se păstrau vechile acte normative în Țara Românească*, în „Revista Arhivelor”, anul L (1973), vol. XXXV, nr. 2, p. 176–177.

⁷ *Ibidem*, p. 179–181. Vezi și Tudor Mateescu, Marcel Ciucă, *Arhiva generală a Țării Românești*, în „Revista Arhivelor”, anul LXII (1985), vol. XLVII, nr. 2, p. 213 și urm.

⁸ Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, supliment, I, vol. IV, București, 1891, p. 323.

⁹ Arh. St. Buc., fond Logofeția Dreptății, dosar 8283/1833, f. 4.

¹⁰ Tudor Mateescu, *op. cit.*, p. 153.

¹¹ Arh. St. Buc., fond Logofeția Dreptății, dosar 8283/1833, f. 1.

¹² După scoaterea din scaun a mitropolitului Grigorie (între 10 februarie 1829 și 22 august 1833), stăpînirea îl numise ocîrmuitor al mitropoliei pe Neofit, episcopul Rîmnicului. Vezi Niculae Șerbănescu, *Mitropolia Ungrovlahiei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXVII (1959), nr. 7–10, p. 808–810.

¹³ Arh. St. Buc., fond Logofeția Dreptății, dosar 8283/1833, f. 2.

mănăstire”¹⁴. Este vorba, desigur, de privilegiile acordate mănăstirilor Vodița și Tismana de Sigismund de Luxemburg la 1418, 1419 și 1428¹⁵, Ștefan Lazarevici la 1406¹⁶ și Iancu de Hunedoara la 1444¹⁷, documente care se păstrau atunci în arhiva generală de la mitropolie.

Sătenii din Boholt primiseră așadar la jalba lor un răspuns negativ. Ei nu-și pierduseră însă cu totul nădejdea și, în iunie același an, întreprind o nouă încercare de a găsi în Țara Românească vreun hrisov referitor la moșia satului lor. Oprea Răcneală, care fusese delegat și prima oară, vine din nou la București, de data aceasta însoțit de Moise Pipelea. Ei adresează Agenției austriece o nouă jalbă, rugându-se să fie ajutați să li se caute documentele trebuincioase încă o dată la mitropolie, dar și la alte instituții, ca și la mănăstirile din țară¹⁸. Fuseseră informați de „domnii” de la Alba Iulia că Mihai Viteazul, la plecarea din Transilvania, ar fi luat cu el o „mulțime de cărți răspunzătoare pentru hotărările moșiilor de acolo”. Adăugau, în final, că, dacă nici de această dată nu li se vor găsi actele de care aveau nevoie, vor fi „cu totul de perit”¹⁹.

Agencia se adresa din nou, la 6 iunie 1833, Logofetei Dreptății, trimițându-i și cea de a doua jalbă în original, cu rugămintea de a li se îngădui jeluitorilor căutarea în arhive²⁰. La rîndul ei, Logofetea Dreptății apelează la Logofetea Princinilor Bisericești, careia îi transmite jalba pe data de 9 iunie²¹. Peste trei zile, aceasta era nevoită să dea tot un răspuns negativ, arătînd, printre altele, că „într-atîta sumă de ani”, la mulți „să vor fi pierdut din pricina nestatorniciei vremurilor documenturile moșiilor”²². Apelul sătenilor din Boholt la tezaurul arhivistice al Țării Românești se solda așadar cu un nou eșec, ceea ce va fi influențat, desigur, și rezultatul procesului lor²³. Trebuie reținută însă speranța acestor români transilvăneni, pe care și-o îndreptau în momentele grele spre „țară”²⁴, și nu credem că greșim socotind acest fapt drept un aspect al conștiinței lor naționale.

¹⁴ Ibidem, f. 3.

¹⁵ *Documenta Romaniae Historica*, B, Țara Românească, vol. I, București, 1966, p. 88–90, 92–95, 118–122.

¹⁶ Ibidem, p. 67–70.

¹⁷ Ibidem, p. 168–171.

¹⁸ Despre documentele care se păstrau la mănăstiri, vezi Tudor Măteescu, Marcel Ciucă, *Mănăstirile din Țara Românească și Moldova cu locuri de depunere a documentelor*, în „Mitropolia Olteniei”, XXXVII (1985), nr. 5–6, p. 445 și urm.

¹⁹ Arh. St. Buc. fond Logofetea Princinilor Bisericești, dosar 1520/1833, f. 3. (Vezi anexa 2).

²⁰ Ibidem, fond Logofetea Dreptății, dosar 8283/1833, f. 6.

²¹ Ibidem, f. 7.

²² Ibidem, f. 8.

²³ Sensul real al zicalei românești „Cine are carte are parte” privește tocmai cîștigul de cauză pe care-l obține în justiție numai cine prezintă un act probatoriu, carte avînd aici înțeles de document.

²⁴ Tudor Măteescu, *op. cit.*, p. 154.

1

1833 (martie), (București). Jalba locuitorilor satului Boholt, Transilvania, către Agenția austriacă, prin care roagă să fie ajutați pentru a găsi în arhiva Mitropoliei Țării Românești documente privitoare la moșia acestui sat.

K. K. Aghenție

Plecată jalbă.

Jăluim cinstiti(i) aghenții că noi, sătenii rumâni din Boholta* Ardealului, din scaunul Cincului, aflindu-se acolo în judecată cu vecinii noștri sași din satul Șoarișu **, tot din numit(ul) scaun, și în piigonire între noi pentru un ștuc *** de moșie asupra vitolii noastre de hiană, s-au înlins judecata noastră pînă la înalta crăiască guberniile din Ardeal, fiindcă acei răi vecini sași, văzindu-să în putere(a) lor, să muncesc de a ne cotropi moșia cu totul, cu toată vechea stăpire a noastră de acea moșie ohavnică anume Șaurii, scoborindu-se fiind la satul nostru din moși și strămoși, învăluindu-ne pînă judecări cu cuvint că nu ne sint cărțile de stăpînire bune și voesc a ne scoate din tot hotarul afară. De la înalta guberniie ne-am îndreptat, spre mai tare dovadă, la Bălgrădu Ardealului a ni să căuta hotaru(i) și pînă hrisoavele ce se allă acolo, unde ducindu-ne și căutînd s-au găsit niște copii în arhifuri la numele satului nostru, drese mai din vreme pentru acoperirea dreptului nostru. Pentru această pricină ni s-au dat și rezoluție de la guberniie și înaltă poruncă de la înălțata curte K. K. ca să căutăm de a găsi adevăratele hrisoave de această zisă moșie, precum ni s-au zis de la părintile vîdica din Beligrad ca să venim aici la sfînta mitropolie, prin cinstita aghenție, de a să căuta asemenea hrisove în arhifa sfînti(i) mitropolii, căci trebuie să fiie cele adevăratele documentu(i) de aceste hotară acôlb, după vremea cînd stăpinea(ul) tucii pînă în Mureș ****, că și aceste hrisoave ce sint copii în Beligrad tot de aici de la sfînta mitropolie după cele adevărate sint date în Beligrad.

Pentru aceia am alergat către cinstita K. K. cu plîngere de a mijloci unde să cuvîne spre a aiăta prea sfîntii sale mitropolitului de acum pentru a să milostivi și a porunci de a să căuta în arhifuri acest fel de hrisov sau document de încredințare pentru hotarul Boholta *, ce-i zice ungu-rește Pecicafolea, și găsindu-să să ni se dea o copie adevărită ca să putem dobîndi pămîntul nostru împotriva acelor răjmași sași ce cu feluri de mijloace umblă să ne dărapene, lăsîndu-ne cu lacrimi pe obraz. Sintem ai cinstitei K. K. Aghenții.

Prea plecați

Sătenii din Boholta*

Oprea Răcneală

Ion Găină

sudiți K.K. din

Boholțu*

trimiși vechili din
partea a tot satul
acestuiia

Arh. St. Buc., fond Logofetia Dreptății, doar 8283/1833, f. 4. Original.

2

1833 (iunie), (București). Jalbă a locuitorilor satului Boholt, Transilvania, către Agenția austriacă, prin care roagă să fie ajutați pentru a găsi în arhivele mitropoliei, instituțiilor de stat și mănăstirilor din Țara Românească documente privitoare la moșia acestui sat.

Cinstiti(i) K. K. Aghenții

Prea plecată jalbă

Cu mare plîngere jăluim cinstiti(i) Chezaro crăeștii Aghenții că noi sintem veniți din țînțul Ardealului, scaunul Cincul Mare, cu scrisori de la înălțata gubernie și cu rezoluție de la prea înalta Austiie a căuta niște scrisori vechi reăspunzătoare pentru hotărăle satului nostru

* Recte Boholt.

** Recte Șoars.

*** Aici cu sensul de bucată, parte.

**** Afirmatie eronată.

Boboț, fiindcă sintem în pricină de judecată cu alte sate de națiunul săsese ce sint rezași cu noi, pentru care scisori domni(ți) noștri de la cetatea Bălgradului ne-au povățuit a veni aici, zicind că, în fuga lui Mihai vodă Basarabul în Țara Românească, de la patru județe de acolo s-ar fi adus aici mulțime de cărți, răspunzătoare pentru hotarile moșiilor de acolo. Pentru acci fierbinte năzuim la mila cinstitei aghenții a fi arătat(ă) această ticăloasă plingere a noastră prea milostivilor dumnealor boerilor și divanurilor ca, unde s-ar chibzui că s-ar putea găsi așa scrisori, avind slobozenic a putea căuta la sfânta mitropolie sau pe la inaltele divanuri și pe la alte sfinte mânăstiri în cele mai vechi condicii, că de no vom găsi așa scrisori sintem cu totul de peit. Și cum va fi mila cinstitei aghenții asupra ticoșii noastre, fiind ai cin- stitei aghenții.

prea plecați

Oprea Răgnilă*, Moisi Pipelea, sudiți K. K.

Arh. St. Buc., fond Logofeția Pricinilor Bisericești, dosar 1520/1833, f. 3. Original.

R É S U M É

Appelant en justice leurs voisins „saxons” (population d'origine allemande établie au XIIIe et XIVe siècles dans certaines régions de Transylvanie), qui voulaient envahir leur terrie, les Roumains du village Boboț (Pays de Făgăraș) ont envoyé des délégués à Bucarest, deux fois au cours de l'année 1833, afin de chercher des documents concernant leurs domaine. Les investigations entreprises en ce sens, surtout au palais métropolitain, où on avait conservé les archives du pays, n'ont pas abouti à un résultat concret.

L'appel, qui ne fut pas le seul, constitue une preuve des relations ininterrompues, sur tous les plans, des Roumains de Transylvanie avec leurs frères de par-delà des Carpathes.

P R E C I S

Bringing to law their neighbours, the Transylvanian Saxons, who wanted to take possession of their land, the Romanians from Boboț (Făgăraș Country) sent twice their representatives to Bucharest for searching documents concerning their land, during 1833. The investigation organized with that end in view, especially at the metropolitan church, where were preserved the main archives of the country failed. The appeal, which was not the only one, constitutes an argument of the permanent relations, in all respects, of the Romanians from Transylvania and their brothers from Wallachia.

Sistemul funciar otoman

TAHSIN GEMIL.

Ca în toate statele feudale, sistemul funciar a reprezentat baza întregului edificiu al puterii politico-militare otomane. Atîta vreme cît acest sistem a funcționat fără defecțiuni majore, el s-a dovedit de natură să susțină și să dinamizeze politica otomană de expansiune continuă. Deteriorarea sistemului funciar otoman a constituit factorul esențial care a dus la criza generală și, apoi, la procesul ireversibil al prăbușirii puterii otomane.

Este firească, așadar, atenția specială pe care juriștii și cronicarii otomani din trecut au acordat-o permanent analizării și perfecționării sau redresării acestui sistem, după cum istoricii turci de astăzi caută în tradiția funciară otomană rădăcinile evoluției social-economice și juridico-morale ale țaranului din Turcia actuală.

* Recte Răcneală.